

Вступ

Цей посібник призначений насамперед для роботи у школі, але може використовуватися також і для персональної роботи із дитиною вдома. Він містить вправи, які допоможуть дітям краще зрозуміти прочитане, а отже, розвинути любов до читання, працюючи над розумінням слів, практикуючи стратегії розуміння прочитаного та створення текстових зв'язків. «Посібник із мотивації дітей до читання» також добре використовувати як основу та відправну точку для ціннісно-орієнтовної роботи. У цьому посібнику ви знайдете вправи та запитання для обговорення, пов'язані з учнівським повсякденням і тим, про що йдеться в основній історії: булінг (цькування), самотність та дружба.

Розуміння прочитаного

Прикладами стратегій розуміння прочитаного можуть бути передбачення розвитку сюжету, вивчення нових слів і фраз, постановка запитань до тексту, роз'яснення неоднозначних моментів і підсумовування змісту тексту. Але пам'ятайте, що головне — це зміст тексту, а не стратегія. У центрі уваги має бути саме текст.

Текстові зв'язки також є розвивальною формою роботи, спрямованою на те, щоб текст був зрозумілим для учнів. Під час читання слід робити паузи й порівнювати цей текст з іншими — зв'язок тексту з текстом; порівнювати текст із власним досвідом — зв'язок тексту із собою; порівнювати текст із зовнішнім світом — зв'язок тексту зі світом.

Педагог або просто дорослий обговорює текст із дітьми та моделює. Прикладом моделювання може бути «міркування вголос», коли ви озвучуєте дітям те, що ви думаєте й відчуваєте під час читання. Якщо робота відбувається у класі, учитель дискутує із учнями щодо змісту книжки. Дискусії мають бути структурованими та зрозумілими, щоб кожен, незалежно від свого рівня, отримав змогу до них долучитися.

Читайте вголос і читайте в парах, обговорюйте та міркуйте разом! Спільне читання та читання вголос вкрай важливі. Із досвіду спільного читання учні отримують інструменти, завдяки яким потім читатимуть самі.

Усі вправи в посібнику поділено на ті, які можна виконувати: перед читанням, під час читання та після читання. Запитання на розуміння прочитаного поділяються на такі категорії:

- «за рядками» — відповіді містяться в самому тексті;
- «між рядків» — тут ідеться про можливість робити власні висновки та читати «між рядків»;
- «поза рядками» — в цьому разі слід самому думати над текстом.

Вправи на розуміння прочитаного подано до кожного розділу.

Перед читанням

- Розгляньте разом обкладинку книжки. Подивіться на малюнок, прочитайте назву. Про що, на вашу думку, йтиметься в оповіді? Попросіть дітей пояснити свої відповіді, наприклад, шляхом моделювання та обґрунтування, чому вони так вважають, або шляхом постановки запитань: «Чому ти так гадаєш?», «Що ти про це думаєш?»
- Що означає слово «довідник»? (Це книга, з якої можна про щось довідатися?) Наведіть приклади інших довідників. Чи знають про них учні?
- Перед прологом: що таке пролог? Про що розповідається у пролозі?
- Перед епілогом: що таке епілог? Чим він відрізняється від решті розділів?
- Підготуйтеся до прочитання кожного розділу, розглядаючи незнайомі слова та фрази — їх можна знайти до кожного розділу.

Під час читання

- Визначте текстові зв'язки. Читаючи вголос, у певний момент зупиніться та визначте спільне з:
 - іншими текстами. Чи нагадує вам те, про що ми зараз читаємо, щось інше? Історії дітей, яких цькували, крутих дівчат (Пеппі Довгапанчоха), які змінюються через певні події, історії про супергероїв, комікси?
 - особистим досвідом учнів. Що є впізнаванням у тексті? Наприклад, школа, шкільне подвір'я, бібліотека, цькування, відторгнення.
 - довкіллям. Що саме ця історія спонукає нас думати про навколишній світ?
- Якщо діти читають самостійно, то потім також працюйте спільно та обговорюйте прочитане — наприклад, після кожного заздалегідь визначеного розділу чи сторінки.

- Запропонуйте дітям переривати читання, якщо вони чогось не розуміють, і питати про це вас чи когось з друзів.
- Попросіть дітей обводити слова, які їм важко прочитати або зрозуміти (як варіант — запропонуйте виписати їх на окремий аркуш), і обговоріть їх.
- Запропонуйте дітям перерисувати речення або абзац, який вони не зрозуміли.
- Спробуйте розібрати незрозумілі речення, визначити, хто, де, коли і що робить.

Після читання

- Попросіть дітей відповісти на нижче подані запитання щодо розуміння прочитаного. Нехай вони сформулюють і власні запитання. Обговоріть їхні запитання й разом надайте відповіді. Направду багато запитань не матимуть відповідей, але вони потрібні для того, щоб спонукати до колективних роздумів і дискусій. Запитання, призначені для обговорень, позначені червоним кольором. Будь ласка, використовуйте метод ІПС (див. стор. 14), засади якого наведеною нижче.
- Запропонуйте учням коротко підсумувати текст. Поговоріть разом про те, як усе почалося, що було потім і чим закінчилося. Це можна робити як після кожного розділу, так і після того, як прочитаєте всю книжку.

Історія

«Довідник»

«Довідник» — це перша книжка серії «Довідник для супергероїв».

Мама Лізи працює в іншому місті, тож дівчинці доводиться жити з бабусею. Але Лізі не подобається її нова школа. Хлопці дразнять її через капловухість. Щовечора Ліза засинає, притиснувши вуха руками, в надії, що вони не стирчатимуть. Якось, тікаючи від однокласників, Ліза потрапляє до бібліотеки. І там, на одній із полиць, вона бачить книжку — настільки червону, що ніби аж горить. «Довідник для супергероїв», — написано на обкладинці. Бібліотекарка пошепки каже дівчинці, що цієї книжки немає в каталозі, тож її можна забрати додому. Саме цієї миті для Лізи починається шлях від звичайної дівчинки до супергеройки.

РОЗДІЛ 2

Остеронь; кпинити; забило дух; чіпляються до мене; корінець книжки; книжка аж промовляє до неї; детальний; каталог; не гаяти ані секунди.

РОЗДІЛ 3

Близькі люди; сумніватися; звісно; глибоко всередині вже посіяне зерно, і одного дня воно проросте; особа; рівень складності; неможливо; здатність; загалом; перегорять мізки; спілкування з тваринами (аніمالістика).

РОЗДІЛ 4

Скептично; з рекордною швидкістю; видихнути всю свою вагу.

РОЗДІЛ 5

Серйозний; без попередження; відсахнутися; припнутий; співрозмовник; дровітня; погано закінчиться; йолоп; боксерська груша; тактика; перехитрити.

РОЗДІЛ 6

Дурепа; скипіти від злості; нетерпляче.

Тема

Супергерої, цькування, відторгнення, школа, новачки в класі, пригоди.

Складні слова і фрази

ПРОЛОГ

Довідник

РОЗДІЛ 1

Щодуху; пече у грудях; німіють ноги; гепнутися; халамидники; капловухий, померти.

РОЗДІЛ 7

Оговтавшись; портрет; сальто; краватка; приховати особу.

РОЗДІЛ 8

Найнеймовірніша; безлюдніше; досить небезпечно; пацючення.

РОЗДІЛ 9

Гаплик; зараз ми з тебе відбивну зробимо; крадій; обов'язок.

ЕПІЛОГ

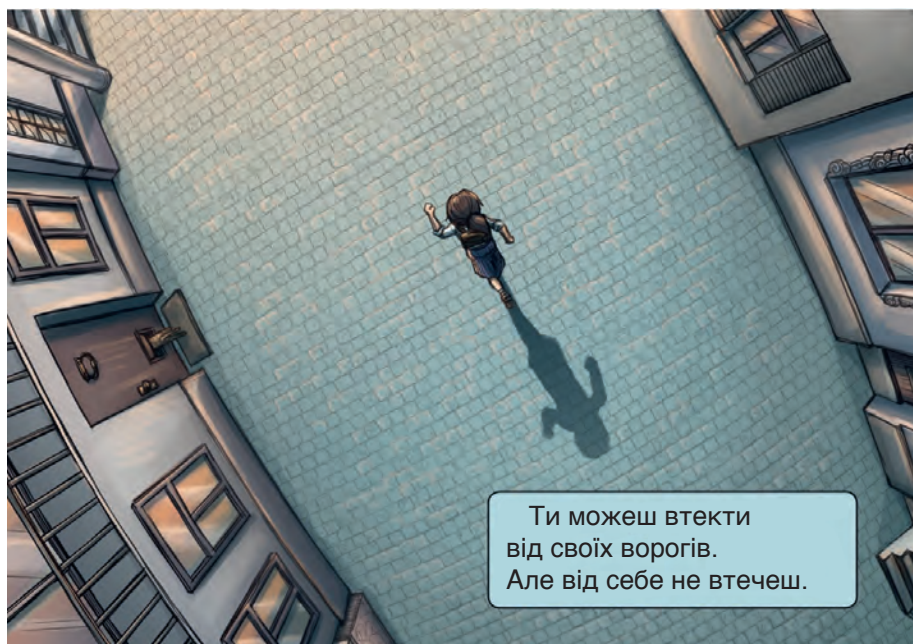
Йолоп; безпорадні; косоокий; розлючений.

Запитання для розуміння прочитаного

ПРОЛОГ

Про що йдеться в реченні прологу? (між рядків)

Що вам спадає на думку, коли читаєте речення прологу? (поза рядками)

РОЗДІЛ 1

Чому Макс, сміючись, запитує, чи був Лізин батько слоном? (між рядків)

Чому Ліза живе з бабусею? (за рядками)

Що має на увазі Ліза, коли каже, що буде лише гірше, якщо Кароліна поговорить із батьками хлопчиків? (між рядків)

РОЗДІЛ 2

Чому Ліза терпіти не може свою нову школу? (за рядками)

Про що Кароліна й Ліза шепочуться в бібліотеці? (між рядків)

В Лізи купа запитань, вона не розуміє, чому хлопці її шпетять. Вона переконана, що з нею щось не так. А ти як гадаєш? Що ти можеш порадити Лізі? (поза рядками)

Подискутуйте щодо цього з дітьми.

РОЗДІЛ 3

Прочитайте ще раз вступ до «Довідника для супергероїв». Чому там сказано, що книжка здатна змінювати життя?

Як книжка могла знайти Лізу?

Чому Ліза вважає, що ця книжка спроможна бути найціннішою у світі? (між рядків)

Подискутуйте щодо цього з дітьми.

РОЗДІЛ 4

Чому Ліза прокинулася в суботу не о тій годині, як зазвичай? (між рядків)

Як гадаєте, чи зрозуміли Ольга та Оскар, що сказала Ліза? (між рядків)

Чому Ліза здалася? (за рядками)

РОЗДІЛ 5

Що пропустила Ліза, читаючи «Довідник для супергероїв» перед тим, як піти до сплячого собаки? Що вона пропустила, коли мала навчитися літати? (за рядками)

Чи намагалися ви колись чогось навчитися, але марно? Чого саме? (поза рядками)

РОЗДІЛ 6

Чому Ліза не дала Нікові відсіч? (між рядків)

Як гадаєте, чому Ліза не розповість бабусі про те, що сталося? (між рядків)

Чи мала вона, на вашу думку, це зробити?

Подискутуйте щодо цього з дітьми.

Що відчуває Ліза, коли ввечері лягає спати? У тексті сказано, що «вона почувалася геть виснаженою». Що це означає? (між рядків)

Подискутуйте щодо цього з дітьми.

РОЗДІЛ 7

Ліза описує свої відчуття під час польоту. Вона використовує яскраві слова та вирази, наприклад, «почувалася так, ніби все її тіло наповнили тисячі тріпотливих метеликів» або «перетворилася на величезну пляшку газировки». Виберіть почуття та опишіть його поетичними фразами. Наприклад, як ви відчуваєтеся, коли голодні, щасливі, сумні, коли швидко біжите або їдете на велосипеді. (поза рядками)

Розкажіть, як Ліза робить маску з дідусевої краватки. (за рядками)

РОЗДІЛ 8

Завдяки яким підказкам, отриманим від стариганя, Ліза знаходить крадіїв? (за рядками)

Чому, на вашу думку, від злодіїв пахло рибою? (між рядків)

Як гадаєте, чому бабуся попередила Лізу, щоб вона навіть не потикалася до порту? Чи є поряд із вашою домівкою місця, куди вам заборонено ходити, оскільки це може бути небезпечно? (поза рядками)

РОЗДІЛ 9

Чому, на вашу думку, Ліза перестала боятися, а натомість розізлилася? Чи відчували ви колись щось подібне? (поза рядками)

Подискутуйте щодо цього з дітьми.

Чому, на думку Пола Понсонбю-Джонса, Ліза вкрай важлива для містечка? (за рядками)

Як гадаєте, що Лізі найбільше до вподоби: спроможність зупинити небезпечних лиходіїв чи бажання дітей бути схожими на неї? (між рядків)

Чи хотіли б ви, щоб інші брали з вас приклад? На кого ви самі хотіли б бути схожим? (поза рядками)

ЕПІЛОГ

Чому колекція монет була такою цінною? (за рядками)

Чому, на вашу думку, ватажок злодіїв каже про супергероя «він»? (поза рядками)

Подискутуйте щодо цього з дітьми.

Яких супергероїв ви знаєте? На що вони спроможні? (поза рядками)

Ціннісно-орієнтована робота

З-поміж іншого, мета навчання полягає в тому, щоб кожен учень:

- Міг формувати та висловлювати свідому етичну позицію, що ґрунтується на знанні прав людини та базових демократичних цінностях, а також на особистому досвіді.
- Поважав інших людей.
- Дистанціювався від тих, хто поводить себе образливо й жорстоко, та був спроможний допомагати іншим людям.
- Був здатен співпереживати та розуміти становище інших людей, а також розвивати бажання їм допомагати.
- Демонстрував повагу й толерантність до іншої особистості, був демократичним.

Далі наведено деякі методики, а також відповідні ігри та завдання, які надихають під час роботи з ціннісно-орієнтованими питаннями. Вони розвивають командний дух, відчуття групи, вчать співпраці, емпатії та безпеки, а також допомагають боротися з відторгненням і цькуванням.

Підбадьорюйте одне одного та робіть компліменти — намагайтеся побачити в людях якнайбільше хорошого.

- Діти стають рядочком. Один із них ходить від дитини до дитини і каже щось хороше, потім стає в кінець ряду — і настає черга наступного учасника. Наприклад: наприклад: «Я ціную тебе за те, що ти...» «Ти особливий, тому що...»

- Діти пишуть щось хороше про кожного зі своїх однокласників. Прочитайте ці записи разом.
- Напишіть позитивні та заохочувальні слова на аркушах паперу, а потім заламініуйте та розвісьте у класі.
- Діти стають у коло й кидають одне одному м'яч. Той, хто його отримує, має сказати щось приємне тому, хто його кинув.
- Діти сідають у коло й кидають одне одному клубочок пряжі; як і в попередньому завданні, той, кому кидають, має сказати щось приємне про того, хто кидає. З часом із пряжі утворюється павутинка. УВАГА! Діти мають не випускати нитку з рук.
- Після розмови про позитивні риси одне одного складіть спільну асоціативну карту та напишіть там усі хороші слова.

Метод ІПС

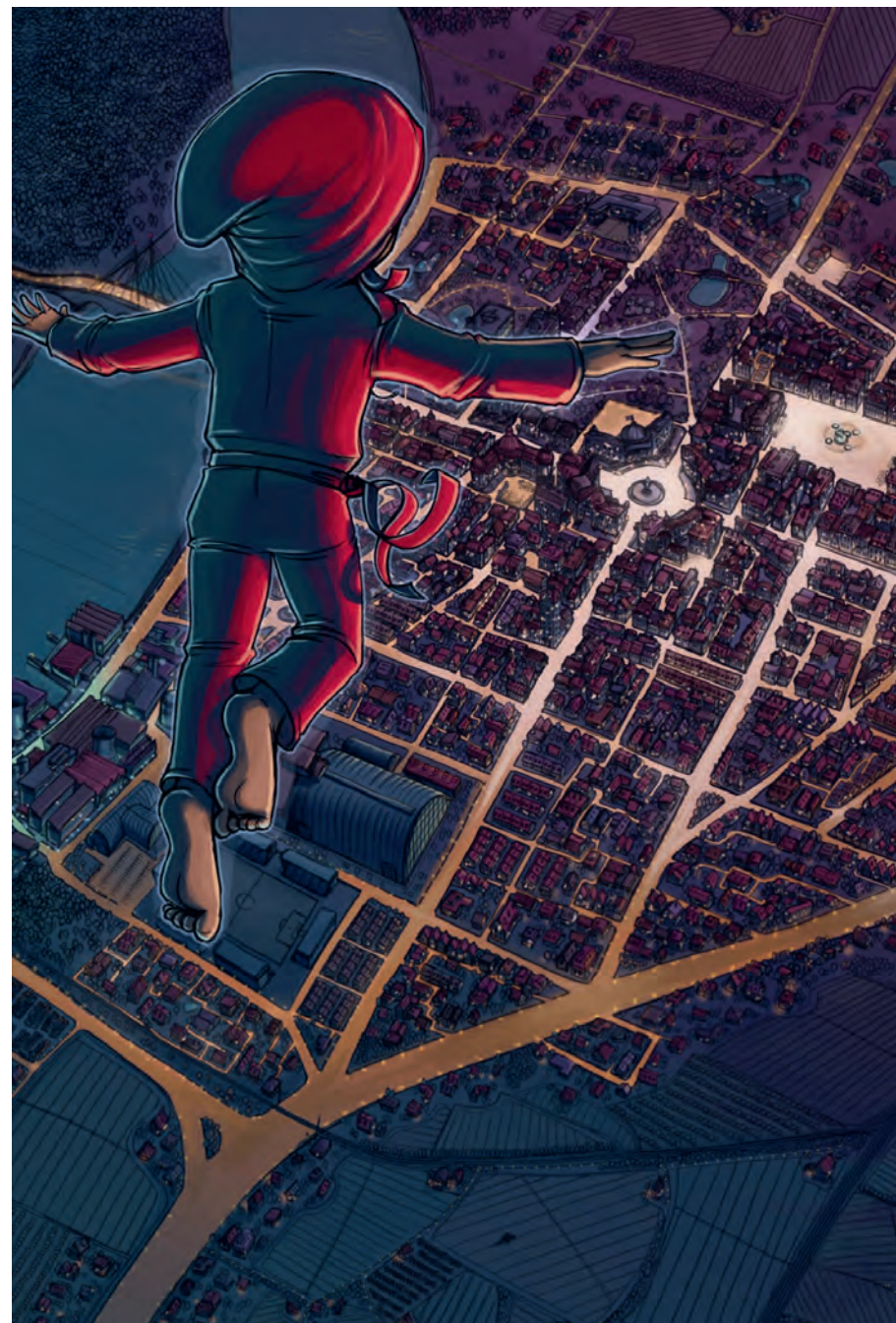
ІПС (індивідуально, попарно та спільно) — чудовий інструмент для роботи з усіх навчальних предметів. Його мета — зміцнити комунікацію між учнями та активізувати їхнє мислення. Цей метод підвищує впевненість дітей у власних силах та демонструє, що голос і думка кожного важливі. На першому етапі учням пропонується поміркувати самостійно та сформулювати власні думки (записати, намалювати тощо). Потім вони працюють у парах, засвоюючи навички ведення діалогу та аргументації. Зрештою, відбувається широка дискусія (наприклад за участі цілого класу). Ви можете скористатися цим методом під час роботи над запитаннями для розуміння прочитаного з «Довідника для супергероїв».

Класна нарада

- Коли ви про щось дискутуєте в класі, хай той, хто взяв слово, тримає щось у руках: так буде зрозуміло, хто саме зараз говорить і кого треба слухати.
- Класна нарада — це чудова нагода обговорити правила: як ми демонструємо повагу, як піклуємося одне про одного, як допомагаємо одне одному та співпрацюємо, як просимо вибачення та дякуємо. Там ми домовляємося, як поводитися, коли заходимо до класу та коли виходимо з нього, дорогою до їдальні та спортивної зали... Попросіть учнів висловитися. Відповіді запишіть та повісьте у класі.
- Мовні звички, які стосуються цього класу/школи. Що з цього добре? До яких слів не має бути толерантності?

Секретний зошит

Є речі, про які говорити вкрай важко, тож діти не бажають озвучувати їх перед усіма, а тим паче перед усім класом. У цьому разі секретний зошит чи альбом для малювання може стати хорошим доповненням до обговорення чи класних нарад. У секретному зошиті діти можуть писати, малювати й розповідати про те, що їм не подобається у класі/вдома та в однолітках/однокласниках. Дайте дітям зрозуміти, що цей зошит читатимете тільки ви, а якщо дитина схоче, то ви можете написати щось у відповідь.

Представ свого друга

Група сідає в коло. Учень (або вчитель) починає. Він представляє того, хто сидить праворуч від нього, та щось розповідає про нього. Наприклад: «Це моя подруга Елла. Вона любить спорт і має алергію на горіхи». Представляючи друга, учень підносить його руку вгору, і той тримає її. Коли «знайомство» закінчиться, група сидітиме з піднятими руками.

Рекомендується робити цю вправу одночасно з не більш ніж із 6 дітьми.

Таємний друг

У понеділок ви призначаєте учням таємних друзів, або ж визначаєте їх за допомогою жеребкування. Суть гри полягає в тому, що діти мають протягом тижня бути дуже ввічливими й уважними до своїх таємних друзів (але в міру). Наприклад, вони можуть гратися з ними на перервах, цікавитися їхніми справами, усміхатися. Наприкінці тижня учні мають вгадати, хто був їхнім таємним другом. І дозвольте їм оцінити себе — хай розкажуть про те, що вони робили, щоб стати хорошим другом.

Активність під час перерви

- Призначте «друзів на перерву» — це пари, які не змінюються протягом певного терміну, бажано впродовж тижня. «Друзі» повинні проводити час разом.
- Дозвольте кожному учню обирати собі завдання на перерву (наприклад, проведіть жеребкування). До активності треба долучити всіх, ніхто не має залишитися осторонь. Альтернатива — ігри в групах (бажано спільно з іншим класом), коли вчителі розбивають дітей на групи по 4–6 осіб і дають їм можливість обрати собі заняття. Підготуйте картки з малюнками/текстами з іграми, серед яких учні й обиратимуть. Після перерви оцініть усіх. Що вони відчують? Чи сподобалося їм те, що обрала група? Чи всі були залучені до гри? Альтернативний варіант — подискутуйте.

Вибираємо варіант — обговорюємо

Розкажіть про якусь подію або поставте запитання, яке має чотири різні відповіді.

Жодна відповідь не є правильною чи помилковою. Учні повинні вибрати один із варіантів відповіді і стати на позначене для цієї відповіді місце в кімнаті.

Потім ви обговорюєте, у чому різниця між різними варіантами, а також те, що жоден з виборів не є правильним чи неправильним, просто існують різні погляди на ситуацію.

Театралізація/театральні вправи

Театралізуйте уривок із книжки. Потім обговоріть, чи могло все статися інакше, і програйте це в особах. Звісно, дуже важливо не обрати те, що може бути надто болючим для когось із учнів (наприклад, ситуація, коли Лізу переслідують хлопці, б'ють. Якщо обрана така сцена, зіграти роль Лізи доведеться вам).

Вправи на співпрацю

- Надайте дітям можливість попрацювати в парах. Видайте кожній парі по аркушу паперу і попросіть удвох скласти паперовий літак чи човник за умови, що кожен із пари працюватиме тільки однією рукою (а другу триматиме за спиною). Це гарний спосіб навчитися співпраці.
- Пазл. Для підготовки до цього завдання намалюйте (або роздрукуйте) картинку, накресліть на ній лінії й розріжте. Кожен із учнів отримає свій шматочок пазла, після чого всі разом збирають картинку.
- Врятуй друга. Усі учні ставлять собі на голову мішечок із горохом. Вони можуть робити будь-що — ходити, бігати або повзати, — але рухатися повинні обов'язково. Якщо хтось упустисть свій мішечок на підлогу, то замирає на місці. Але його може «врятувати» його друг, якщо мішечок «рятувальника» на місці: він може підняти мішечок друга з підлоги та повернути його на голову друга, якщо при цьому не впустить власний.

- Доріжка. Зробіть «доріжку» — наприклад, з конусів, камінчиків тощо. Розділивши учнів на пари, дайте кожній парі повітряну кульку. Тепер пара повинна пройти доріжкою, не впустивши кульку. Тримати повітряну кульку можна в будь-який спосіб, але не руками. Головне у цьому завданні — не досягти кінця доріжки першим, а навчитися співпрацювати і веселитися разом.
- Зміючка. Гра починається з того, що діти розбиваються на пари, один іде попереду, другий — позаду. Той, що йде попереду, заплющує очі, а той, що позаду — скеровує свого напарника, постукуючи його по плечах. Постукування по правому плечу означає поворот праворуч, по лівому — поворот ліворуч, подвійне постукування по двох плечах означає, що треба схопити людину перед собою. Отже, дитина, що йде ззаду в парі, намагається скерувати дитину, що йде попереду, до іншої пари, аби зробити «зміючку» довшою. Коли той, хто йде попереду, ловить іншу пару, у змійці стає чотири особи. Тепер тільки той учень, який позаду, може бачити, що відбувається, та керувати іншими трьома учнями. В решти очі заплющені. Гра триває, аж поки весь клас не збирається в одну довгу «зміючку». Цю гру краще пропонувати трохи дорослішим дітям.

